

Razvoj arhivskog zakonodavstva na prostorima bivše Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije od 1950. do 2013. godine.

JOVAN P. POPOVIĆ, MR.

Advokat, raniji direktor Arhiva Jugoslavije, stan Beograd, Despota Stefana 34.
e-mail: cucapopovic@ptt.rs.

Development of the Archival Legislation in the Former Socialist Federal Republic of Yugoslavia Since 1950

ABSTRACT

The main pillar of the successful archival activity in every country is an archival legislation. Regulation and application of archival legislature leads to building a network of archival institutions, record management system, protection, evaluation and use of archive material. Laws in Yugoslavia were frequently modified due to frequent alteration of the Constitution, an obligatory act for all relevant entities (Federal State and Republic) that had to, in due course, harmonize the legislation, archival as well, with the Constitution. The first federal statutory regulation passed in the Federal Peoples Republic of Yugoslavia after the Second World War was the *General Law on State Archives*, adopted on January 23, 1950, designed to protect all of the „historical and archive material“ throughout FPRY. Following the adoption of the Constitution of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia in 1974, system archival protection is transferred to the jurisdiction of the Republic and the number of regulations from the archival legislation became very numerous. Disintegration of Socialist Federal Republic of Yugoslavia and thus the creation of new internationally, and mutually, recognized countries created the new archival legislation.

Lo sviluppo della legislazione archivistica nell'ex Repubblica Socialista Federativa di Jugoslavia dal 1950 al 2013

SINTESI

Il pilastro principale del successo delle attività archivistiche in qualunque paese è una legislazione archivistica. La regolamentazione e l'applicazione della legislazione archivistica porta alla costruzione di una rete di istituzioni archivistiche, ad un sistema di gestione dei dati, alla protezione, valorizzazione ed utilizzo del materiale archivistico. Le leggi in Jugoslavia erano frequentemente modificate a causa dei frequenti cambiamenti costituzionali, atto obbligatorio per tutte le rilevanti entità (Stato federale e Repubblica) che dovevano, nei modi propri, armonizzare la legislazione, anche archivistica, con la Costituzione. Il primo regolamento statutario approvato nella Repubblica Federativa Popolare di Jugoslavia dopo la II guerra mondiale fu la Legge generale sugli Archivi di stato, adottata il 23 gennaio 1950, concepita per proteggere tutti i „materiali storici ed archivistici“ attraverso la Repubblica Federativa Popolare di Jugoslavia. A seguito dell'adozione della Costituzione della Repubblica Socialista Federativa di Jugoslavia nel 1974, il sistema di protezione archivistico venne trasferito alla giurisdizione della Repubblica, ed i molteplici regolamenti dalla legislazione archivistica divennero molto numerosi. La disintegrazione della Repubblica Socialista Federativa di Jugoslavia e la seguente creazione di nuovi soggetti riconosciuti a livello internazionale, e reciprocamente, creò la nuova legislazione archivistica.

Razvoj arhivske zakonodaje na ozemlju nekdanje Socijalistične Federativne Republike Jugoslavije od leta 1950 do 2013.

IZVLEČEK

Osnova za uspešno delovanje arhivske dejavnosti v vsaki državi je arhivska zakonodaja. Z urejanjem in uporabo arhivske zakonodaje se povezujejo arhivske institucije, načini upravljanja arhivov, zaščita, valorizacija in uporaba arhivskega gradiva. Zakoni v Jugoslaviji so se pogosto menjavali, največkrat z menjavo ustava, ki so obvezovale nadrejene subjekte (zvezno državo in republike), da v predpisanem roku zakonske predpise, tudi arhivske,

uskladijo z ustavami. Prvi zvezni zakonski predpis, sprejet po Drugi svetovni vojni v Federativni Narodni Republici Jugoslaviji, je bil Splošni zakon o državnih arhivih, sprejet 23. januarja leta 1950. S tem zakonom se postavlja pod zaščito vso "zgodovinsko-arhivsko gradivo" na celotnem ozemlju FNRJ. Po sprejetju Ustave Socialistične Federativne Republike Jugoslavije leta 1974, je sistem zaštite arhivskega gradiva prešel pod pristojnost republik, zato je število zakonskih predpisov, ki so se nanašali na arhive in arhivsko gradivo močno poraslo. Z razdruževanjem republik oziroma z razpadom SFRJ, so nastale nove, mednarodno in medsebojno priznane države, posledično pa tudi nove arhivske zakonodaje v vsaki državi.

Razvoj arhivskog zakonodavstva na prostorima bivše SFRJ od 1950. do 2013. Godine.

ABSTRAKT

Osnovni stub uspešnog obavljanja arhivske delatnosti u svskoj državi je arhivsko zakonodavstvo. Uređivanjem i primenom arhivskog zakonodavstva umrežavaju se arhivske institucije, način upravljanja arhivima, zaštita, valorizacija i korišćenje arhivske građe. Zakoni u Jugoslaviji su često menjani, najčešće promenama ustava, koji su obavezivali nadležne subjekte (*saveznu državu, i republike*) da u propisanom roku zakonske propise, pa i arhivske usklade sa ustavima. Prvi zakonski savezni propis usvojen nakon Drugog svetskog rata u Federativnoj narodnoj republici Jugoslaviji je *Opšti zakon o državnim arhivama*, donet 23. januar 1950. godine, kojim se stavlja pod zaštitom sav „istorijsko-arhivski materijal“ na čitavoj teritoriji FNRJ. Nakon donošenja Ustava Socijalističke federativne republike Jugoslavije 1974. godine sistem zaštite arhivske građe prešao je u nadležnost republika, pa je broj zakonskih propisa iz arhivskog zakonodavstva postao izuzetno brojnan. Razdruživanjem republika, odnosno raspadom SFRJ, a time stvaranjem novih međunarodno i međusobno priznatih država stvorena su nova arhivska zakonodavstva.

Uvod

Skup zakona i pravnih regulativa, koje upravljaju očuvanjem, korišćenjem i zaštitom arhivske građe i organizacijom arhiva u državi naziva se arhivsko zakonodavstvo. Uređivanjem i primenom arhivskog zakonodavstva, umrežavaju se arhivske institucije, uređuje način upravljanja arhivima, zaštita, valorizacija i korišćenje arhivske građe. Tim normativizmom se na pouzdan i organizovan način reguliše ceo sistem zaštite arhivske građe.

Uloga arhiva je višestruka, a delatnost izuzetno složena i odgovorna pa se sve to mora urediti zakonskim i podzakonskim propisima. A, onda se moramo zapitati dali je samo ustrojstvo arhivskog zakonodavstva u svim vremenima i prostorima, jedini preduslov za uspešnu zaštitu arhivske građe, kao fudamenta regulacije arhivske djelatnosti, pod uslovom njihovog obaveznog i potpunog primjenjivanja i poštovanja, svakako uz prisutnost i međunarodnih propisa i preporuka?

Direktno ne možemo odgovoriti, ali je zasigurno, da zakonsko uređenje, bilo kog oblika društvene delatnosti, pa i arhivske, je preduslov za uspešno i potpuno bitisanje. Međutim, i pored toga što je arhivsko zakonodavstvo glavni stožer zaštite arhivske građe, ono bez drugih iskustveno tradicionalnih pratioca ne bi sasvim obezbeđivalo potpunu zaštitu arhivske građe.

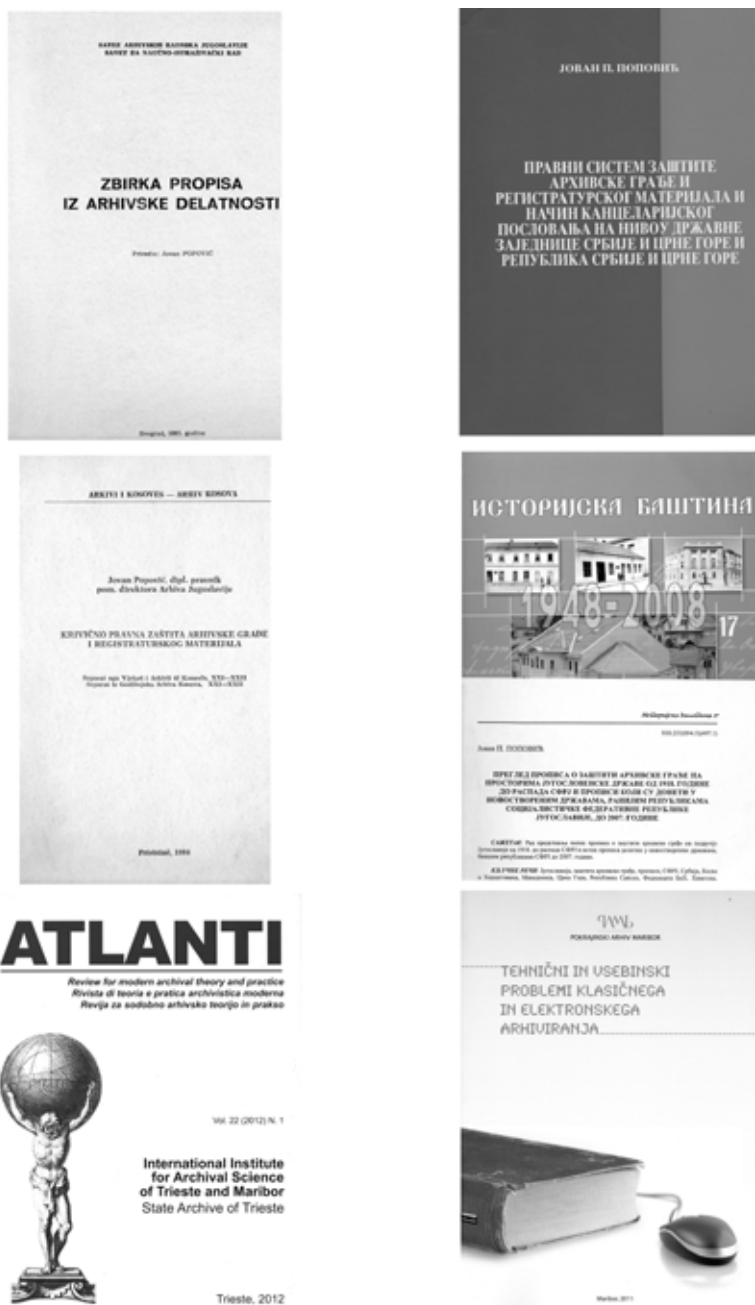
Važeći propisi koji regulišu korišćenje arhivske građe u državama sa prostora bivše SFRJ su pre svega materijalni zakoni. Pored materijalnih propisa arivska struka mora da poštuje i primenjuje sistemske zakone i propise odnosno preporuke svetske, evropske i drugih regionalnih arhivskih organizacija i asocijacija.

Ti i drugi zakoni, čije se odredbe odnose ili se isprepleću sa arhivskom delatnošću, kao i brojni podzakonski propisi (uredbe, pravilnici, rešenja, uputstva, odluke) koje najčešće donose nadležna ministarstva ili direktori državnih (nacionalnih-matičnih) arhiva, na osnovu ovlašćenja ili obaveza iz konkretnih zakona, čine arhivska zakonadavstva potpunim u svakoj državi.

Autor ovog rada je na predlog Saveta za naučno istraživački rad SARJ priredio knjigu „Zbirka propisa iz arhivske delatnosti“ koja je promovisana na Trećem Saveznom savetovanju arhivskih radnika Jugoslavije u Zadru 1987 godie, a koja se i dan danas na autorovo zadovoljstvo, koristi kao izvor za

Jovan P. POPOVIĆ: Razvoj arhivskog zakonodavstva na prostorima bivše Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije od 1950. do 2013. godine., 181-195

izučavanje arhivskog zakonodavstva na celoj teritoriji bivše SFRJ, odnosno na teritoriji sadašnjih međusobno i međunarodno priznatih država¹.

Jedan broj publikacija u kojima se nalaze zakonski propisi iz arhivske građe bivše SFRJ

1. Autor ovog rada je takođe objavio jedan priručnik koji se odnosio samo za tadašnju teritoriju SRJ, pod naslovom „*Pravni sistem zaštite arhivske građe i registraturskog materijala i način kancelarijskog poslovanja na nivou državne zajednice Srbije i Crne Gore i republika Srbije i Crne Gore*“ koji je izašao iz štampe u Beogradu 2003 godine. Pošto autor nije bio u mogućnosti da po ustaljenoj metodologiji u „svojoj režiji“ objavi knjigu zakonskih i podzakonskih propisa na prostorima Jugoslavije od 1918 do 2007 godine, to je odlučio da pripremi Pregled propisa i objavi ih u nekom uglednom arhivskom časopisu. Tako je i bilo. Pregled svih propisa donetih kako za vreme postojanja Jugoslovenske države tako i nakon raspada te države, to jest uključujući i propise koji su donoseni u svih šest novostvorenih država objavljen je u časopisu „*Tehnični in usebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja*“ - Maribor za 2007. godinu. Taj isti Pregled propisa objavljen je i u časopisu za istoriografiju i arhivistiku *Istorijskog arhiva iz Užica*. Tim Pregledom su se na jednom mestu uglavnom našli svi propisi iz oblasti arhivske delatnosti na celoj teritorije bivše SFRJ od 1918 do 2007 godine. Međutim, moguće je da je neki od zakonskih odnosno podzakonskih propisa izostavljen iz razloga što u literaturi koja je autoru bila dostupna (uključujući i internet-sajtove pojedinih arhiva) nisu uneti ili da autor u komunikaciji nije mogao da dobije potpune informacije.

Jovan P. POPOVIĆ: Razvoj arhivskog zakonodavstva na prostorima bivše Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije od 1950. do 2013. godine., 181-195

Razvoj arhivskog zakonodavstva na prostorima bivše SFRJ, od stvaranja Kraljevine Srba Hrvata i Slovenaca 1918. godine mogao bi biti razmatran kroz tri perioda i to: Period Kraljevine Jugoslavije 1918-1941; period Drugog svetskog rata 1941-1945 godine i period socijalističke Jugoslavije od 1945 pa na dalje.

Period od od 1918-1941 godine u pogledu donošenja arhivskog zakonodavstva bio je vrlo skroman i radilo se uglavnom prema ranijim ustrojstvima i propisima koje su imale države koje su ušle u sastav Kraljevine SHS².

U tom periodu doneta su dva propisa i to: *Zakon o arhivima Ministarstva inostranih poslova i diplomatskih i konzularnih zastupništava Kraljevine Jugoslavije u inostranstvo* iz 1930. godine i *Projekat zakona o državnim arhivima i registraturama Kraljevine Jugoslavije* iz 1935. godine, koji su dočekali Drugi Svetski rat³.

Smatra se da je Jugoslavija u ovom periodu bila bez izgrađenog pravnog sistema zaštite arhivske građe, čime su ostala nesučavana brojna kulturna blaga.

Period Drugog svetskog rata 1941-1945. karakterišu propisi koji su doneti u vremenu ratnog stanja.

Vrhovni štab NOR-a putem naređenja nalagao je rukovodstvima vojnih formacija, da se staruju o dokumentarnoj građi koja nastaje u toku rata, da bi AVNOJ krajem novembra 1944. godine, kao napredno vrhovno telo naredilo je da se štite i čuvaju kulturno istorijski spomenici na svim prostorima biće KSHS.

Pri kraju samog rata 20. februara 1945.godine Nacionalni komitet oslobođenja Jugoslavije donosi *Odluku o zaštiti i čuvanju kulturnih spomenika i starina*, pod pretnjom krivične ili prekršajne odgovornosti. Na osnovu donetih odluka sa zakonskom snagom u periodu rata može se konstatovati da se i te kako vodilo računa o zaštiti kulturnih spomenika i arhivskoj građi. Odmah nakon završetka Drugog svetskog rata donet je *Zakon o zaštiti spomenika kulture i prirodničkih retkosti DFJ 20.05.1954.* godine⁴.

Razvoj arhivskog zakonodavstva na prostorima bivše SFRJ u periodu od 1950. godine.

Ovde će biti obrađen pregled zakonskih propisa koji su regulisali zaštitu arhivske građe na prostorima bivše Federativne narodne republike Jugoslavije odnosno Socijalističke federativne republike Jugoslavije počev od 1950. godine, što je i tema savetovanja.

2. Godine 1918. u novu državu ušle su nezavisne i međunarodno priznate države Srbija i Crna Gora, i teritorije koje su do oslobođenja bile u sastavu Austrougarske monarhije-Dalmacija i Slovenija kao carski posedi, Hrvatska, Slavonija i Srem koji su bili pod ugarskom krunom i Bosna i Hercegovina kao deo austrougarske države od vremena aneksije 1908 godine. Tako osnovana Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca priznata je činom potpisivanja mirovnih ugovora na Konferenciji mira u Parizu.

3. KSHS ili kasnije KJ ujedinjenjem nasledila je dva propisa i to *Zakonski članak o Zemaljskom arhivu iz 1870. godine* i *Zakon o Državnom arhivu u Beogradu iz 1898 godine* po kojima se postupalo. Pošto su ti propisi bili prevaziđeni inicijativa je pokrenuta od strane Državnog arhiva u Zagrebu da se na nivou države uspostavi jedno centralno arhivsko telo i da se nakon obnove Državnog arhivu u Beogradu smatraju da treba da mu pripadne rukovodeća funkcija. Od Državnog muzeja u Ljubljani u čijem sastavu se nalazilo i arhivsko odeljenje predložio je da u Jugoslaviji treba da bude pet glavnih arhiva i to u: Beogradu, Zagrebu, Ljubljani, Sarajevu i Dubrovniku. Inicijative od nadležnih ustanova iz Zagreba, Ljubljane i Beograda, a naročito od strane Državnog arhiva u Beogradu 1930 godine donešen je *Zakon o arhivima Ministarstva inostranih poslova i diplomatskih i konzularnih zastupništava Kraljevine Jugoslavije u inostranstvo* Taj zakon od svega 17 članova regulisao je zaštitu i postupak sa arhivskom građom i registraturskim materijalom koji je nastao u radu Ministarstva inostranih poslova Kraljevine Jugoslavije, Kraljevine Srbije i Kraljevine Crne Gore.(Bogdan LEKIĆ, *Arhivsko zakonodavstvo Jugoslavije 1918-19474*, „Arhivski pregled“, 1997, n. 1-4). *Projektom zakona o državnim arhivima i registraturama Kraljevine Jugoslavije iz 1935.* godine utvrđen je mreža, status, nadležnost arhiva, imovinsko pravni status arhivske građe, šta se podrazumeva pod nazivom *arhivama* koju građu preuzimaju arhivi sa teritorijama na kojima vrše nadzor i sl. Projektom zakona predviđene su da kao samostalne državne ustanove budu u Beogradu, Zagrebu, Ljubljani, Cetinju, Dubrovniku, Sarajevu, Novom Sadu, Skoplju, Splitu i druga arhivska odeljenja u okviru Dvora i pojedinih ministarstava.

4. Potrebno je istaći da je nakon Rezolucije Infobiroa 1948. Jugoslavija bila u potpunoj ekonomskoj izolaciji. Nije bilo čak ni dovoljno papira, pa je 27. 09. 21949 godine doneta *Naredba o obaveznom prikupljanju i predaji otpadaka od hartije*. I pored zaista neophodnosti donošenja takve naredbe, ista je za posledicu imala uništenje ogromne količine arhivske građe. Teško se moglo suprostaviti, a pogotovu od tada nedovoljno razvijene arhivske službe, pa je uništena vrlo vredna arhivska građa.

Ovim se ne podrazumevaju samo propisi koji su doneti na saveznom nivou (SFRJ), već i na republičkim i pokrajinskim nivoima. Ti brojni zakonski i podzakonski propisi koji su donošeni u okviru federalne države, a bilo ih je devet (savezni, šest republičkih i dva pokrajinska) bili su šaroliki konglomerat sa nešto drugačijim pristupima zaštiti i korišćenju arhivske građe, bez obzira što je svaki zakonodavac morao imati na umu isti cilj, a to je pre svega što kvalitetnija zaštita neprocenjive kulturne baštine-arhivske gradje.

Zakoni su često menjani, najčešće zavisno od promena ustava, (donošeni su savezni i šest republičkih ustava). Naime odredbe ustava obavezivali su da se u propisanom roku zakonski propisi, pa i arhivski usklade sa ustavima. Analogno tome menjani su i podzakonski propisi, o kojima ovde zbog obimnosti neće biti reči.

Naime, kako zbog brojnosti donetih zakona za period nakon 1950. godine na nivou države, tako i na nivou republika i pokrajina, kao i zbog nedovoljnog prostora za jedan referat (za to bi bila potrebna jedna obimna knjiga) to će ovde biti više reči o saveznim zakonskim propisima iz arhivske delatnosti, dok će svi republički i pokrajinski zakoni sa njihovim nazivima, datumima donošenja i brojevima službenih glasila gde su objavljeni biti uneti, bez bližih predavljanja i pojašnjenja.

Proučavajući oblast saveznog, republičkih i pokrajinskih arhivskih zakonodavstava došlo se do saznanja da su dosta ujednačena, ali da postoje i razlike.

Razlike se pojavljuju i u nazivima zakona koji regulišu zaštitu arhivske građe, odnosno udeju arhivsku delatnost. U periodu devedesetih godina prošlog veka nazivi zakona su glasili: na nivou federacije „Zakon o arhivskoj građi federacije“, u SR. Bosni i Hercegovini „Zakon o arhivskoj građi i arhivskoj mreži“, u SR. Crnoj Gori „Zakon o arhivskoj djelatnosti“, u SR. Hrvatskoj „Zakon o zaštiti arhivske građe i arhivima“, u SR. Makedoniji „Zakon za arhivskata delatnost“, u SR. Sloveniji „Zakon o naravni in kulturni dediščini“, u SR Srbiji „Zakon o zaštiti kulturnih dobara“, SAP Kosovo „Zakon o arhivskom građi i arhivskoj službi“ i „Zakon o arhivu Kosova“ i SAP Vojvodini „Zakon o arhivskoj građi i arhivima“. Razlike su iskazane i kod visine kazni za učinjeno krivično delo ili prekršaje u arhivskoj delatnosti⁵, rokovima dostupnosti arhivske građe za korišćenje i dr. Nije na autoru ovog rada da procenjuje što je bilo ispravno činiti u toj razudjenoj brojnosti propisa, ali je bio mišljenja da u vremenu dok je postojala jedna država SFRJ, bar zbog celishodnosti i jednake važnosti arhivske građe svih subjekata trebalo je donositi samo jedan zakon, a ne devet, koji su donošeni i funkcionisali na prostoru jedne relativno male države. Naravno, mišljenja smo da su umesto zakonskih propisa republike i pokrajine donosile podzakonske propise.

Zakonski propisi na nivou Federavije

Prvi zakonski propis usvojen nakon Drugog svetskog rata u FNRJ je *Opšti zakon o državnim arhivama*, donet 23. januar 1950. godine, »*Službeni list FNRJ*«, broj 12/50, 11/51 i 46/51, kada se arhivska građa na celoj teritoriji FNRJ stavlja pod zaštitu države, bez obzira gdje se nalazi i čije je vlasništvo. To se smatra prekretnicom u razvoju arhivskog normativizma na proistorima Jugoslavije (Do tada su važile odluke i naredbe, na osnovu kojih se i radilo).

Opštim zakonom o državnim arhivama, iz 1950. godine ustanovljeni su: Državna arhiva FNRJ i republički arhivi „sa statusom državnih ustanova pod neposrednim nadzorom organa za poslove nauke i kulture. Odluke o osnivanju ovih ustanova donosile su Savezna, odnosno republičke vlade. Osnivana su i savetodavna tela pri vladama. To su bili arhivski saveti. Propisani su pravni osnovi da savezni i republički arhivi vrše nadzor i određuju mere zaštite arhivske građe i mnoga druga pitanja. Predviđene su za nepoštovanje odredbi zakona, odnosno za protivu-zakonite radnje prekršajne i krivične sankcije. Ministar nauke i kulture FNRJ imao je zakonska ovlašćenja da donosi bliže propise o uslovima i rokovima korišćenja arhivske građe i šta se smatra „istorijsko arhivski dokument“.

Propisi koji su doneti na saveznom nivou u SFRJ i SRJ, nakon *Opšteg zakona o državnim arhivama*, su: *Opšti zakon o arhivskoj građi*, „*Službeni list SFRJ*“ broj 48/64; *Zakon o Arhivu Jugoslavije*, „*Službeni list SFRJ*“ broj 48/64; *Zakon o Arhivskom savetu Jugoslavije*, „*Službeni list SFRJ*“ broj

5. Nelogično je da su visine sankcije za počinioa krivičnog dela „uništenja arhivske građe“ različito predviđene od republike do republike odnosno od države do države. U jednoj od država predviđena je mjera od tri godine zatvora, drugoj pet, a u trećoj 8 godina zatvora. Po tome logički ispada da je arhivska gradja različito vrednuje zavisno od država.

48/64; Zakon o Arhivu Jugoslavije, „*Službeni list SFRJ*“ broj 6/73; Zakon o izmenama i dopunama Zakona o Arhivu Jugoslavije, „*Službeni list SFRJ*“ broj 18/76; Zakon o organizaciji i delogrugu saveznih organa uprave i saveznih organizacija, „*Službeni list SFRJ*“ broj 22/78; Zakon o Memorijalnom centru »Josip Broz Tito«, „*Službeni list SFRJ*“ broj 69/82; 69/85; i Zakon o arhivskoj građi federacije, „*Službeni list SFRJ*“ broj 11/86, dok je na nivou Savezne republike Jugoslavije donet Zakon o arhivskoj građi Savezne Republike Jugoslavije, „*Službeni list SRJ*“ broj 12/98 sa Ispravkama Zakona „*Službeni list SRJ*“ broj 13/98, čije odredbe i dan danas primenjuje Arhiv Jugoslavije.

Opštim zakonom o arhivskoj građi iz 1964. godine delatnost arhiva dobila je važnost od posebnog društvenog interesa, a arhivska građa i registraturki materijal postali su društvena svojina. Radi upoređivanja, koordinacije stručnih i drugih pitanja kao i saradnje omogućena su udruživanja u zajednice arhiva na svim nivoima. Zakon je dao mogućnost republičkim zakonima da detaljnije regulišu zaštitu arhivske građe na svojim područjima.

Na osnovama ovog zakona istovremeno Savezna skupština usvojila je 17. decembra 1964. godine Zakon o Arhivu Jugoslavije i Zakon o arhivskom savetu..

Zakon o Arhivu Jugoslavije iz 1964. godine po prvi put je regulisao zaštitu arhivske građe jugoslovenskih institucija, pre svega državnih organa i organizacija od stvaranja KSHS 1918. godine koje su u nadležnosti Arhiva Jugoslavije, njegovo sedište i status.

Arhivska građa bila je dostupna javnosti za naučna i druga korišćenja, izuzev ako bi ta korišćenja bila protivna interesima društvene zajednice (države i građana). Građa koja je nastala u radu „Predsednika Republike, Ministarstvu za narodnu odbranu, Ministarstva za inostrane i Ministarstva za unutrašnje poslove i Saveza komunista Jugoslavije, izuzeta je iz nadležnosti Arhiva Jugoslavije i ostavljena je na čuvanje tim organima“.

Zakon o Arhivskom savetu Jugoslavije, iz 1964. godine. Arhivski savet Jugoslavije osnovan je radi vršenja stručnih, savetodavnih i drugih poslova iz nadležnosti Federacije. Naime zadatak mu je bio da utvrdi načela o jedinstvenom evidentiranju i odabiranju arhivske građe iz registraturskog materijala, daje preporuke i mišljenja arhivima o pitanjima zajedničkog interesa, kao i saveznim organima u vezi sa zaštitom arhivske građe. Savet su činili brojni predstavnici nauke, kulture, prosvete, vlasti, privrede i dr. Savet je donosio svoj poslovnik o radu.

Zakon o Arhivu Jugoslavije iz 1973. godine donet je ne samo zato što prethodni Zakon o Arhivu Jugoslavije iz 1964. godine nije potpuno i precizno regulisao sitem zaštite arhivske građe Federacije, i usaglasio sa načelima Opšteg zakona o arhivskoj građi već i zbog donetog Ustavnog amandmana XXXVIII, tačka 4, usvojenog u Skupština SFRJ. Tako je 27. decembra 1972 godine usvojen *Zakon o Arhivu Jugoslavije*. Ovim zakonom utvrđena je, u okviru opštih odredaba, nadležnost Arhiva Jugoslavije ma da u odnosu na prethodni zakon nema većih razlika. Pravo na samostalnu službu zaštite arhivske građe koja je nastala u njihovom radu, zadržali su isti organi i organizacije koji su bili predviđeni i Zakonom o Arhivu Jugoslavije iz 1964. godine. Status arhiva je promenjen.

Po odredbama ovog zakona Arhiv Jugoslavije „se stara o pripremama zaštite arhivske građe za slučaj rata“. Predvidio je i kaznene odredbe.

Prekretnica u daljem razvoju arhivske struke na nivou SFRJ desila se donošenjem Ustava SFRJ 1974. godine. Delatnost nauke, kulture i obrazovanja prešla je u celini u nadležnost republika. To se moralo desiti i sa arhivskom delatnošću jer je arhivistika deo nauke, kulture i prosvete. Tako je sa ovom godinom Federacija prestala da donosi opšte propise iz arhivske delatnosti. Federaciji je ostalo u nadležnosti da reguliše samo pitanja koja se tiču zaštite i korišćenja arhivske građe nastale iz delatnosti jugoslovenskih institucija.

I ovim zakonom nije u potpunosti bila regulisana zaštita arhivke građe, niti su njime bil obuhvaćene sve savezne registrature pa je bilo potrebno doneti novi zakon. To je i urađeno donošenjem *Zakon o arhivskoj građi Federacije iz 1986. godine* „*Službeni list SFRJ*“ broj 11/86. Zakon je Arhivu Jugoslavije dao u nadležnost veliki broj prava i obaveza.

Zakon o arhivskoj građi Federacije iz 1986. godine „*Službeni list SFRJ*“ broj 11/86. Ovim zakonom pored Arhiva Jugoslavije zaštitom arhivske građe federacije ostali su da se bave SKJ, SMIP, SMUP,

za građu nastalu u njihovom radu, Memorijalni centar „Josip Broz Tito“ za građu vezanu za Josipa Broza Tita i Arhiv oružanih snaga za za građu NOV i partizanskih odreda Jugoslavije, odnosno JNA i arhivsku građu vojne prirode koja potiče od okupatora i njihovih saradnika iz Drugog svetskog rata kao i arhivsku građu koja se odnosi na vojsku Srbije, Kraljevine SHS, odnosno KJ.

Svi ostali savezni organi i organizacije (Skupština SFRJ, Predsedništvo SFRJ, Savet Federacije, Ustavni sud, Savezno izvršno veće, Savezni pravosudni organi, Narodna Banka, Privredna komora, Služba društvenog knjigovodstva,...) društvene organizacije, udruženja građana, međunarodnih i međurepubličkih skupova na nivou federacije, kao i arhivska građa Kraljevine SHS, odnosno KJ, nastala u radu njihovih centralnih organa, političkih partija i dr., i građa nastala u radu centralnih političkih organa NOB, organa vlasti i uprava Jugoslavije iz vremena Narodno oslobodilačkog rata, spadaju u nadležnost nadzora i drugih prava i obaveza Arhiva Jugoslavije.

Institut celovitosti fonda je zaštićen, jer se iz njih ne smeju izdvajati posebni delovi. Arhivska građa kao kulturno dobro od opšteg interesa je van prometa i ne može se bez odluke nadležnih organa iznositi u inostranstvo. Takođe je propisana obaveza preuzimanja arhivske građe saveznih organa i organizacija koje prestaju sa radom, ukoliko to ne preuzima drugi savezni organ. Zatim, obavezuje savezne subjekte da sprovedu posebnu zaštitu arhivske građe za slučaj rata.

Posebno poglavlje čini institut korišćenja arhivske građe. Određeni su rokovi dostupnosti, s tim da ne budu duži od 30. godina od dana nastanka arhivske građe, osim u propisanim pojedinačnim slučajevima.

Propisane su krivične i prekršajne mere.

Nakon toga na nivou SFRJ nije donošen ni jedan zakon o arhivskoj delatnosti, ali je na nivou Savezne republike Jugoslavije donet Zakon o arhivskoj građi Savezne Republike Jugoslavije, „*Službeni list SRJ*“ broj 12/98 sa Ispravkama zakona „*Službeni list SRJ*“ broj 13/98, čije su odredbe još uvek na snazi⁶.

Zakon o arhivskoj građi Savezne Republike Jugoslavije, iz 1998. godine „*Službeni list SRJ*“ 13/98.

Republike SFRJ počele su da se razdružuju od 1991. godine i postajale države (Slovenija i Hrvatska 21. juna 1991. godine, Makedonija 8 septembra 1991. godine a Bosna i Hercegovina 6. aprila 1992. godine). Svaka od njih donosile su svoje ustave i zakone. Savezna republika Jugoslavija proglašena je republikom 27. aprila 1992. godine, a činile su je Srbija i Crna Gora. Nakon Ustava SRJ donet je Zakon o arhivskoj građi Savezne Republike Jugoslavije „Službeni list SRJ“ broj 13/1998. godin. Nešto kasnije došlo je i do razdruživanja Srbije i Crne Gore 21. maja 2003. godine, od kada i one postaju samostalne međunarodno i međusobno priznate države.

Zakon o arhivskoj građi Savezne Republike Jugoslavije „*Službeni list SRJ*“ broj 13/1998. godine štiti je i štiti arhivsku građu ne samo onu koja je stvarana u zajedničkim organima republika Crne Gore i Srbije, odnosno SRJ, već kao i do tada štućenu arhivsku građu nastalu u radu: Skupštine SFRJ, Predsednika i Predsedništva SFRJ, Savezne vlade, saveznih ministarstava, Saveta Federacije, Ustavnog suda, saveznih pravosudnih organa, Narodne Banke, Privredne komore, Službe društvenog knjigovodstva, javnih preduzeća, javnih ustanova, društvenih organizacija, udruženja građana, međunarodnih i međurepubličkih skupova na nivou federacije, kao i arhivsku građu Kraljevine SHS, odnosno KJ, nastalu u radu njihovih centralnih organa, političkih partija i dr., i građu nastalu u radu centralnih političkih organa NOB, organa vlasti i uprava Jugoslavije iz vremena Narodno oslobodilačkog rata i dr.

Nadzor nad izvršavanjem ovog zakona u pogledu zaštite arhivske građe svih saveznih subjekata,

6. Arhiv Jugoslavije sve do donošenja Ustavne povelje državne zajednice Srbije i Crne Gore nosio je taj naziv od 4.02. 2003. godine „Sl list S i CG“ br.1/2003. Nakon toga Arhiv Jugoslavije je preimenovan u „Arhiv Srbije i Crne Gore“ „Službeni list Srbije i Crne Gore“ broj 1/2003. godine i taj naziv je nosio sve do 2009. kada je Skupština Srbije ponovo vratila ime Arhiv Jugoslavije. Ovo pa i iz razloga što su stvaraoi te građe koja se štiti u Arhivu činioi koji su stvarali Kraljevinu SHS, Kraljevinu Jugoslavije, DFJ, FNRJ, SFRJ, i SRJ. Niko manje ni više. Ali ta arhivska građa treba da ostane i ostala je tamo gde se i sada nalazi, s tim da njeni korisnici iz bivših jugoslovenskih republika, a sada država imaju pravo da pod jednakim uslovima da koriste tu građu, pogotovu ako se ista isključivo na njih odnosi.

osim onih koji se staraju o registraturkom materijalu koji sami stvaraju spada u nadležnost Arhiva Jugoslavije. Ovaj zakon je po prvi put obavezao savezne subjekte da sami odabiraju arhivsku građu iz registraturskog materijala koji je nastao u njihovom radu. Rok za dostupnost arhivskoj građi je najdužiji u roku od 30 godina, odnosno 50 godina, od dana njenog nastajanja. Ovim zakonom regulisan je postupak i data obaveza saveznim organima u pogledu posebne zaštite arhivske građe i predvideo kaznene odredbe kako za prekršaje tako i za krivična dela. Odredbe ovog zakona su još uvek važeće. Čeka se donošenje Zakona o zaštiti arhivske građe u Srbiji, koji će regulisati mesto, ulogu i delatnost i Arhiva Jugoslavije kao posebne arhivske institucije u kojoj se čuva arhivska građa saveznih subjekata počev od 1918. godine.

Stvaranjem novih država na prostorima bivše SFRJ došlo je do promena u važnosti i značaju kulturnih dobara. Kulturna dobra su prešla u državnu svojinu pa su načela na kojima se zasniva pravna zaštita kulturnih dobara došla do izražaja. Pre svega to se odnosi na jednaki pravni položaj svih vrsta kulturnih dobara i njihovih vlasnika, odnosno korisnika; dostupnost kulturnih dobara javnosti i kategorizaciju kulturnih dobara zavisno od njihovog značaja, za kulturu, umetnost i istoriju.

Zakonski propisi u republikama i pokrajinama

Analogno kako su donošeni ustavi i zakoni na saveznom nivou, donošeni su ustavi i zakoni, pa samim time i zakoni o arhivskoj delatnosti na republičkim nivoima a jedan period vremena i zakoni o arhivskoj građi na nivou pokrajina Kosova i Metohije i Vojvodine.

Impozantni broj pravnih normi i njihovih pratećih jedinica koji regulišu ovu materiju možemo podeliti na zakonske i podzakonske propise akte i druge sporedne propise. Stoga kao što je već rečeno ovde će biti nabrojani oni zakonski propisi doneti na nivou republika i pokrajina, počev od 1950 godine sa po nekim kraćim komentarima. Podzakonske propise (uredbe o kancelarijskom poslovanju, pravilnike o načinu vođenja i korišćenju arhive građe, pravilnike o osnivanju arhiva, pravilnike o vođenju evidencija....) nema potrebe unositi obzirom na njihovu brojnost jer ih ima preko 200 naziva.

Izuzetno važno je napomenuti da su se nadležna ministarstva za arhivsku delatnost na svim nivoima i u svim vremenskim razdobljima nakon Drugog svetskog rata trudila su se da na funkcijama direktora Saveznog, republičkih, pokrajinskih pa i lokalnih ističu i postavljaju stručnjaci društvenih nauka (istoričari, pravnici i dr) među kojima su bili i brojni doktori nauka. Ovo je izuzetno bilo važno a sada je, jer su ovlašćenja direktora koja proističu iz donetih zakona da donose pojedine podzakonske propise i druga opšta akta. I ne samo te već i mnoge druge izuzetno bitne nadležnosti .

Zakonski propisi u SR Bosni i Hercegovini

Bosna i Hercegovina uređivala je arhivsku delatnost, na čitavom svom prostoru tako da je štitila i zaštitila arhivsku građu u čitavom vremenskom periodu od 1950. godine do današnjih dana, koristeći metodologiju domaćeg i stranog postupanja i ta znanja i iskustva „pretočila“ u „svoje“ zakonske propise koje su arhivski delatnici poštovali i stručno primenjivali.

Prvi zakonski propis iz oblasti zaštite arhivske građe na prostorima Republike Bosne i Hercegovine bio je Zakon o arhivima „*Službeni list NR. Bosne i Hercegovine*“ broj 14/62.

Pregled donetih zakonskih propisa u BiH izgledao bi ovako: Zakon o arhivima, „*Službeni list NR.BiH*“ broj 14/62; Zakon o izmenami dopunama Zakona o arhivima, „*Službeni list SR.BiH*“, broj 16/65 (prečišćen tekst u „*Službenom listu SR.BiH*“ broj 30/65; Zakon o arhivskoj građi i arhivskoj službi, „*Službeni list SRBiH*“ broj 9/74; Zakon o arhivskoj djelatnosti „*Službeni list SRBiH*“ broj 21/87.

Bosna i Hercegovina: Zakon o arhivskoj građi i arhivu BiH, „*Službeni glasnik BiH*“, broj 16/2001; Federacija Bosna i Hercegovina⁷: Zakon o arhivskoj građi Federacije Bosne i Hercegovine, „*Službene*

7. Na teritoriji BiH zakonodavno pravno uređenje zaštite arhivske građe i registraturskog materijala dosta je razučeno-decentralizovano pa samim tim i dosta složeno. Administrativnim ustrojstvom države BiH, nakon Dejtonskog sporazuma i u arhivskoj delatnosti postoji trostepen nivo nadležnosti. Autor ovog referata ne želi da daje bilo kakvu ocenu o ovakvoj organizovanosti arhivske struke i službe, jer pretpostavlja da je to tako moralo biti. Naime, nakon rata (1992.-1995.godine) država BiH se sastoji od dva entiteta, jednog

novine FBiH“ broj 45/2002; Republika Srpska : Zakon o kulturnim dobrima, „*Službeni list RS*“ br.11/95; Zakon o arhivskoj građi i arhivima Republike Srpske „*Službeni list RS*“ br.20/1997; Zakon o arhivskoj djelatnosti „*Službeni list RS*“ br.35/99, i 9/2000; Zakon o arhivskoj građi i arhivima, „*Službeni list RS*“ mart 2006; Zakon o čuvanju dokumentarne i arhivske građe i o arhivima, „*Službeni list RS*“ br.30/2006.

Normativizam koji regulisao zaštitu arhivske građe federacije bivše SFRJ, bio je osnov da se na sličan način ova delatnost uradi na prostorima BiH, onako kako su to uredile i druge republike.

Zakonski propisi u Crnoj Gori

Crna Gora je prva republika u FNRJ, koja je nakon donošenja Opšteg zakona o državnim arhivama „*Sl. list FNRJ*“ broj 12/1950 donela zakon o arhivskoj djelatnosti. Prvi zakon o arhivskoj građi NR Crnoj Gori je Zakon o državnim arhivima, „*Službeni list NR Crne Gore*“ broj 28/51.

Zakon o državnim arhivima, „Službeni list NR Crne Gore“, iz 1951. godine bazira se i osnov nalazi u saveznom arhivu. Taj zakon je bio prekretnica u daljem razvoju Crnogorskog arhivskog zakonodavstva.

Nakon donetog Zakona o državnim arhivima, „*Službeni list NR Crne Gore*“, u arhivskoj djelatnosti doneti su sledeći zakoni: Zakon o arhivima i zaštiti arhivske građe (prečišćen tekst), „*Službeni list SRCG*“ broj 22/65; Zakon o izmenam i dopunama Zakona o arhivima i zaštiti arhivske građe, „*Službeni list SRCG*“ broj 19/67; Zakon o arhivskoj djelatnosti, „*Službeni list SRCG*“, broj 11/78; Zakon o zaštiti spomenika kulture, „*Službeni list Crne Gore*“ broj 47/1991; Zakon o arhivskoj djelatnosti „*Službeni list Republike Crne Gore*“ broj 25/92; sa Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o arhivskoj djelatnosti, „*Službeni list RCG*“ broj 6/44 i 27/94 i Zakon o arhivskoj djelatnosti „*Službeni list Republike Crne Gore*“ broj 49/2010.

Najnovijim Zakonom o arhivskoj djelatnosti u Crnoj Gori iz 2010 Crnogorska arhivska služba i njena delatnost prihvatila je i uklopila se u savremeni arhivski normativizam konsultujući kod izrade zakona domaće i strano iskustvo i literaturu, a naročito onu koja obrađuje metodologiju i način zaštite elektronskih oblika zapisa, čime se pravno reguliše celokupna zaštita arhivske građe i registratorskog materijala, što još uve stvara poteškoće, pa i enigme kod svih država. Ukoliko se bude primenjivalo pozitivno pravno zakonodavstvo u Crnoj Gori, što je i imperativ, bogata istorijska riznica Crne Gore bit će sačuvana.

Zakonski propisi u Hrvatskoj

Jedan period vremena nakon Drugog svetskog rata pojedine republike kasnile su sa izradom propisa iz arhivske djelatnosti. One su poslovale po *odredbama* Opšteg zakona o državnim arhivima „*Sl. list FNRJ*“ broj 12/1950, propisima iz ranijih perioda koje su „nasledili“ i podzakonskih akata koja su donosili izvršni organi republika (Naredba o planu jedinstvenih arhivskih znakova za sve organe uprave na teritoriji Narodne Republike Hrvatske, »Narodne novine NRH«, broj 7/58; Uputstvo o predaji i preuzimanju nesvršenih predmeta i arhive narodnih odbora ukinutih općina, »Narodne novine NRH«, broj 4/60; i dr).

distrikta i 10 kantona. Zakonska regulativa, kad je u pitanju arhivska građa i arhivska djelatnost, nije jedinstvena za teritoriju države BiH a i vlasništvo nad arhivskom građom je različito. Zbog takve organizovanosti države, gde postoji 11 arhiva i skoro toliko zakona dovoljno govori koliko arhivi u BiH imaju teškoća Partner izvan BiH ima problem pri odabiru kom nivou institucije da se obrati za partnerski aranžman odnosno pregovaranje. Da li da se obrati konkretnom arhivu sa kojim želi pregovarati, osnivaču tog arhiva ili nekoj trećoj nadređenoj instituciji?! Zakoni koji regulišu arhivsku djelatnost u BiH su: *Zakon o arhivskoj građi i Arhivu Bosne i Hercegovine*, „Sl. glasnik BiH“, br.16/01; *Zakon o arhivskoj djelatnosti Republike Srpske*, „Sl. glasnik Republike Srpske“, br. 119/08 i *Zakon o čuvanju dokumentarne i arhivske građe i o arhivima*, „Služ. list RS“ br. 30/2006; i *Zakon o arhivskoj djelatnosti Distrikta Brčko*; U Federaciji BiH koja se sastoji od deset kantona. Sedam odnosno osam kantona ima svoj arhiv i svoj zakon o arhivskoj djelatnosti ili arhivskoj građi (različito se nazivaju zakoni u kantonima) a i pravni ustroji arhiva su različiti i: *Zakon o arhivskoj građi Federacije Bosne i Hercegovine*, „Sl. novine FBiH“, br. 45/02; *Zakon o arhivskoj djelatnosti Unsko-Sanskog kantona*, „Sl. glasnik Unsko-Sanskog kantona“, br. 6/99; *Zakon o arhivskoj djelatnosti Tuzlanskog kantona*, „Sl. novine Tuzlanskog kantona“, br. 15/00; *Zakon o arhivskoj građi Bosansko-podrinjskog kantona*, „Sl. novine Bosansko-podrinjskog kantona Goražde“, br. 11/03; *Zakon o arhivskoj građi Hercegovačko-neretvanskog kantona*, „Sl. novine Hercegovačko-neretvanskog kantona“, br. 7/04; *Zakon o arhivskoj građi Zapadno-hercegovačke Županije-kantona*, „Narodne novine Županije Z“, br. 18/99; *Zakon o arhivskoj djelatnosti kantona Sarajevo*, „Sl. novine Kantona Sarajevo“, br. 2/00 i 3/05; *Zakon o arhivskoj građi Zeničko-dobojskog kantona*, „Sl. novine Zeničko-dobojskog kantona“, br. 4/06; Livanjski kanton, čije je sjedišta u Livnu, nema arhiv; Posavski kanton, čije je sjedište u Orašju, nema arhiv.

Prvi zakon koji je usvojen t nakon donošenja Opšteg zakona o državnim arhivama u FNRJ od 1950 godine u Hrvatskoj je donet Zakon o zaštiti arhivske građe i arhivima, „*Narodne novine NRH*, broj 41/62.

Zakon o zaštiti arhivske građe i arhivima, „*Narodne novine NRH*, broj 41/62 je bio fudament daljeg razvoja arhivskog zakonodavstava na području Hrvatske. Uređenje arhivskog zakonodavstvu na prostorima republike Hrvatske, naravno kao i u drugim državama je bitna iz razloga da se i dalje štiti pre svega drevna sačuvana arhivska građa, bogata historijom minulih vekova (Dubrovnik, Zadar, Zagreb) koji su riznica za izučavanje prošlosti pre svih Hrvatske, drugih republika sa prostora bivše SFRJ i balkanskih zemalja.

Nakon donošenja Zakona o zaštiti arhivske građe i arhivima, „*Narodne novine NRH*“ broj 41/62 doneti su sledeći zakoni: Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti arhivske građe i arhivima, „*Narodne novine SRH*“ broj 15/65, (Prečišćeni tekst „*Narodne novine SRH*“ broj 31/65); Zakon o zaštiti arhivske građe i arhivima, „*Narodne novine SRH*“ broj 31/65; Zakon o zaštiti arhivske građe i arhivima, „*Narodne novine SRH*“ broj 25/78; 47/86 i 47/89; Zakon o arhivskom gradivu i arhivima, („*Narodne novine*“ 105/97, 64/00 i 65/09), i Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, „*Narodne novine RH*“ broj 157/2003. *Usvojeni su i brojni podzakonski propisi.*

Zakonom o zaštiti arhivske građe i arhivima, „*Narodne novine SRH*“ broj 25/78; 47/86 i 47/89, uređena je arhivska mreža na celoj teritoriji SR Hrvatske. Svi arhivi osim Arhiva Hrvatske koji ima i nadležnost da vrši stručni nadzor nad radom lokalnih arhiva dobili su istoimeni naziv „*regionalni arhiv*“. Arhivi su dobili veća ovlašćenja naročito u pogledu nadzora nad radom registratura, čuvanju i korišćenju arhivske građe i mnogim drugim nadležnostima, a samim tim dobili veći broj baveza, sve sa ciljem zaštite i korišćenja arhivske građe.

Velika pomoć Arhivu Hrvatske i uopše arhivskoj struci je zakonom osnovani Arhivski savjet sastavljen od 30 članova stručnjaka svih oblika društvenih delatnosti, institucija nauke kulture i prosvete, kao i predstavnici uprave Privredne komore i asocijacija društvenih zanimanja. Savjet donosi podzakonske propise druge akte a ima i mnoga druga ovlašćenja za rešavanje svih hroničnih ili trenutnih problema iz arhivske struki i nauke na celoj teritoriji SRH. Ovaj zakon je potpuna razradio i uređio zaštitu i korišćenje arhivske građe na teritoriji SRH. Važeći zakonski propisi iz arhivskog zakonodavstva u Republici Hrvatskoj su uređeni tako da svojim odredbama zasigurno štite arhivsku građu pohranjenu u arhivima i registraturama države Hrvatske.

Zakonski propisi u Makedoniji

Iako su sve republike sa prostora bivše FNRJ, odnosno SFRJ nastojale da arhivska građa i arhivska struka nakon Drugog svetskog rata dobije svoja zaslužena mesta u upravi, nauci i kulturi, što su na žalost samo donekle i uspeli čini nam se da je Republika Makedonija od samog početka pridavala možda i nešto veću pažnju i važnost arhivskoj delatnosti. Visoki funkcioner rata i posleratnog perioda okružen arhivskim stručnjacima postavljen je na čelu Državnog arhiva Makedonije. To je važno kao što je i napred rečeno i za druge arhive za područje republike Makedonije, čije su starešine u jednom periodu vremena bili uglavnom doktori društvenih nauka. Naravno ovo nije izuzetak, o tome se vodilo računa i u drugim republikama. Prvi zakon o arhivskoj građi, koji je usvojen nakon 1950 godine prema raspoloživim podacima je Zakon za arhivskata graga i arhivite, „*Službeni vesnik na SRM*“ broj 16/65;

Zakon za arhivskata graga i arhivite, „*Službeni vesnik na SRM*«, broj 16/65, regulisao je i organizovao arhivsku službu i mrežu na području republike Makedonije. Makedonija je jedna od prvih republika sa prostora bive SFRJ, koja je propisala obavezu za registrature da sa rokom dospelosti preuzimanju mogu nadležnom arhivu predati samo sređenu arhivsku građu.

Nakon, Zakona za arhivskata graga i arhivite, „*Službeni vesnik na SRM*“ broj 16/65 u Makedoniji su doneti redosledom sledeći zakonski propisi: Zakon za arhivskata dejnost, „*Službeni vesnik na SRM*“ broj 47/73; Zakon za izmenuvanje na Zakonot za arhivskata dejnost, „*Službeni vesnik na SRM*“ broj 42/76; Zakon za arhivskata građa, „*Sl. vesnik na RM*“ br 36/90 i 36/93; Zakon za izmenuvanje na Zakonot za arhivskata dejnost, „*Službeni vesnik na SRM* 36/95 i 86/08. i Zakon za arhivski materijal, „*Sl. vesnik na RM*“ br 95/2012.

Može se sa sigurnošću reći i to da su zakonima u Makedoniji bliže regulisane mnoge nadležnosti, a što ste tiče roka dostupnosti arhivske građe za korišćenje on je nešto duži od rokova predviđenih kod drugih republika, odnosno država. Važeći zakonski propis donet pre nepunu godinu dana je zakon sa proevropskim opredeljenjem koji se u svim njegovim segmentima najneposrednije i najsveobuhvatnije bavi uređenjem zaštite i korišćenja arhivske građe na svim prostorima države Makedonije.

Zakonski propisi u Sloveniji

Zakon o arhivskom gradivu in o arhivih, »Uradni list SR Slovenije«, broj 4/66 je prvi zakonski propis na teritoriji SR Slovenije nakon 1950. godine. Do tada je pored saveznog propisa Opšteg zakona o državnim arhivama iz 1950 godine »*Službeni list FNRI*« broj 12/50; 11/51 i 46/51 korišćena i Uredba o ustanovitvi Osrednjega državnega arhiva Slovenije in arhivskega sveta »*Uradni list SNOS in NVS*« broj 50/45.

Slovenija i Srbije su republike sa prostora bivše SFRJ koje su donosile zakone o kulturnim dobrima.

Redosled donetih zakona u republici, kasnije državi Slovenije je sledeći: Zakon o spremehah i depolnitvah zakona o arhivskom gradivu in o arhivih, »*Uradni list SR Slovenije*« broj 24/66; Zakon o arhivskom gradivu in o arhivih, »*Uradni list SR Slovenije*«, broj 34/73; Zakon o naravni in kulturni dediščini, »*Uradni list SR Slovenije*« broj 1/81 in 42/86; Zakon o arhivskom gradivu in arhivih (ZAGA), *Uradni list RS* broj 20/1997 in 32/1997; Zakon o varstvu kulturne dediščine (ZVKD), *objavljen 20 februara 1999. u Uradnom listu RS* Zakon o arhivskom gradivu in arhivih broj 59/1999; i Zakon o varstvu dokumentarnih in arhivskega gradiva ter arhivih (ZVDAGA), »*Uradni list RS.*« broj 30/2006.

Zakon o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih (ZVDAGA) u Republici Sloveniji »*Uradni list RS.*« broj 30/2006. je važeći zakonski propis u Republici Sloveniji.

Nakon jednog broja primedbi na važeći zakon od 23.03.2006. godine bile su pripremljene Izmene i dopune navedenog zakona koje su generalno rečeno zeljele promeniti dostup do arhivske građe društveno-političkih i drugih organizacija (član 65) pa je zbog iritirane javnosti Predlog završio na referendumu na kojemu se više od 70% glasača izjasnili protiv takog predloga. Sada se ponovno radi na izmeni i dopuni ZVDAGA, ali uporedo sa tim pokrenuta je inicijativa u pravcu pripreme novog zakona po uzoru arhivskog zakona u Saveznoj državi Njemačkoj. Pozitivno pravno arhivsko zakonodavstvo u Sloveniji može se smatrati savremenim, pa i pored toga što se može pristupiti njegovom usaglašavanju i uređenju u onoj meri kako to zahtevaju vrlo agilni arhivisti. Inače zakonodavno uređenje arhivske delatnosti u republici, a kasnije državi Sloveniji skoro da je uvek pratilo i propisivalo savremeni normativizam prostora bivše SFRJ i zemalja Evrope.

Zakonski propisi u Srbiji

Srbija kao i Crna Gora odmah nakon donošenja Opšteg zakona o arhivama iz 1950 godine na nivou FNRI donela je Zakon održavnim arhivima SR Srbije, »*Službeni glasnik NRS*« broj 4/51.

Zakon održavnim arhivima, »*Službeni glasnik NRS*«, broj 4/51, preuzima sva načelna opredeljenja iz Opšteg zakona o državnim arhivama. Centralni republički arhiv sa sedištem u Beogradu, Pokrajinski u Novom Sadu i Centralni oblasni arhiv u Prištini činili su okosnicu, (republičko-pokrajinsku matičnost), dok su ostali arhivi osnivani na regionalnim prostorima saglasnošću Vlade Srbije. Nadzor i rukovođenje nad radom arhiva povereni su ministru za nauku i kulturu Republike Srbije.

Nakon toga doneti su sledeći zakoni: Zakon o arhivskoj građi i arhivskoj službi, »*Službeni glasnik SRS*« broj 12/67; Zakon o zaštiti kulturnih dobara, »*Službeni glasnik SRS*« broj 28/77; Zakon o izmenama i dopunama Zakon o zaštiti kulturnih dobara, »*Službeni glasnik SRS*« broj 34/81; Zakon o izmenama i dopunama Zakona o zaštiti kulturnih dobara, »*Službeni glasnik SRS*« broj 51/85; Zakon o kulturnim dobrima, »*Službeni glasnik Republike Srbije*« br. 71/90 i Zakon o kulturnim dobrima, »*Službeni glasnik Republike Srbije*« br.71/94.

SR Srbija kao i SR Slovenija oprobale su se donošenjem sveobuhvatnih zakona kojima se štite

sva kulturna dobra jedne republike, pa i arhivska građa. Usvojen je Zakon o zaštiti kulturnih dobara, „*Službeni glasnik SRS*“ broj 28/77. Iako se radi o obimnom zakonu sa brojnim podzakonskim propisima smatramo da se jednim zakonom ne mogu potpuno zaštititi sva kulturna dobra jedne države. Pristupilo se izmenama i dopunama navedenog zakona da bi 1990. godine bio donet novi propis sa izmenjenim nazivom Zakon o kulturnim dobrima, „*Službeni glasnik Republike Srbije*“ br. 71/90.

Srbija i dalje nije odustajala od zajedničkog propisa kojim se reguliše zaštita arhivske građe pa je 1994. godine usvojen novi zakon pod naslovom Zakon o kulturnim dobrima, „*Službeni glasnik Republike Srbije*“ br.71/94: Taj zakon je i dalje na snazi.

Iako su ovim zakonom u Srbiji zaštićeni svi vidovi kulturne delatnosti, i uređene-propisane njihove nadležnosti: bibliotečka, muzejska, pozorišna, arhivska i dr., ipak se radi o dosta prevaziđenom i neusklađenom zakonu.

Nakon razdruživanja Srbije i Crne Gore 2006. godine, stručni tim arhivista pristupio je izradi materijalnog propisa koji posebno reguliše zaštitu arhivke građe, pod naslovom Nacrta zakona o arhivskoj građi i arhivskoj službi. Radna verzija Nacrta zakona koja se nalazi u fazi donošenja uvodi dosta novina. Bit će to savremen i moderan evropski materijalni zakon koji posebno reguliše zaštitu arhivke građe, pod naslovom „*Zakon o arhivskoj građi i arhivskoj službi u Srbiji*“.

Zakonski propisi u SAP. Kosovo i Metohija

Prvi zakon koji je donela skupština SAP Kosova iz oblasti arhivskog zakonodavstva je Zakon o arhivskoj građi i arhivskoj službi, „*Službeni list SAPK*“ broj 50/76. Dve godine kasnije usvojen je i Zakon o Arhivu Kosova, „*Službeni list SAPK*“ broj 47/78. Nakon usvajanja Ustava Republike Srbije 1990. godine, i Zakona o zaštiti kulturnih dobara iz 1994. godine, „*Službeni glasnik Republike Srbije*“ br.71/94. kojim se zakonodavno pravno uređenje, pa i oblast zaštite arhivske građe i registratorskog materijala, reguliše jedinstveno na celoj teritoriji Srbije, pa i za za teritoriju AP Vojvodine i za AP Kosovo i Metohija pa i nije bilo potrebno donositi za te prostore bilo kakve zakonske propise iz arhivske delatnosti. Međutim, 2003. godine donet je Zakon o arhivskoj građi i arhivima Kosova („*On a Constitutional Framework for Provisional Self-Government in Kosovo*“).

Zakonski propisi u SAP Vojvodini

Nakon decentralizacije u donošenju zakonskih propisa iz oblasti arhivske delatnosti, usvojen je prvi zakon 1973. godine a to je Zakon o arhivskoj građi i arhivskoj službi, „*Službeni list SAPV*“ broj 22/73. godine, da bi 1975. godine bio donet Zakon o izmenama i dopunama Zakona o arhivskoj građi i arhivskoj službi, „*Službeni list SAPV*“ broj 5/75. Godine 1985. godine usvojen je Zakon o arhivskoj građi i arhivima, „*Službeni list SAPV*“ broj 1/85. koji je bio primenjivan do 1994. godine. Nakon usvajanja Ustava Republike Srbije 1990. godine odnosno nakon donošenja Zakona o kulturnim dobrima „*Službeni glasnik Republike Srbije*“ br.71/94. u SAP Vojvodini primenjivale su se, a i danas se još uvek primenjuju odredbe tog zakona.

Važeći arhivski zakoni

Smatramo potrebnim da se se na jednom mestu pobroje svi važeći zakonski propisi država sa prostora bivše SFRJ sa datumima objavljivanja i brojem službenog glasila gde su objavljeni, sve radi lakšeg pronalaženja kod konsultovanja zakonodavstva susednih država.

Važeći arhivski zakoni su: **1. Zakon o arhivskoj građi Savezne Republike Jugoslavije**, „*Službeni list SRJ*“ br.12/98 sa **Ispravkama Zakona** „*Službeni list SRJ*“ br.13/98; (još uvek je na snazi i po njegovim odredbama deluje Arhiv Jugoslavije); **2. Zakon o kulturnim dobrima**, Republike Srbije „*Službeni glasnik Republike Srbije*“ br.71/94; Nakon usvajanja Ustava Republike Srbije 1990. godine, kojim se zakonodavno pravno uređenje, pa i oblast zaštite arhivske građe i registratorskog materijala, reguliše jedinstveno na celoj teritoriji Srbije, pa i za za teritoriju AP Vojvodine i za AP Kosovo i Metohija, pa nije bilo potrebno donositi za te prostore zakonske propise, jer je zakonodavno bila pokrivena cela teritorija Srbije. Ipak, 17.04.2003. godine, na teritoriji Kosova i Metohije donet je, Zakon o arhivskoj građi i arhivima Kosova („*On a Constitutional Framework for Provisional Self-Government*“).

in Kosovo“). U Srbiji je u proceduri donošenje savremenog materijalnog zakona koji posebno reguliše zaštitu arhivke građe, pod naslovom „Nacrt zakona o arhivskoj građi i arhivskoj službi u Srbiji“; **3. Zakon o varstvu dokumentarnih in arhivskega gradiva ter arhivih (ZVDAGA), u Republici Sloveniji** „Uradni list RS.“ broj 30/2006. Sada se radi na izmenama i dopunama postojećeg ili na izradi novog zakona, čije bi odredbe: organizaciju, status i nadležnosti arhivske struke postavili gde im je mesto, kako se to primenjuje u većini zemalja savremenog sveta koje su na najbolji način regulisali delatnost arhivske struke i nauke. **4. Zakon o arhivskoj djelatnosti u Crnoj Gori** „Službeni list Republike CG“, broj, 49/2010.); **5. Zakon o arhivskom gradivu i arhivima, u Republici Hrvatskoj**, „Narodne novine“ 105/97, 64/00 i 65/09 i **Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara** „Narodne novine“ broj 157/2003; **6. Zakon za arhivski materijal, u Republici Makedoniji** „Sl. vesnik na RM“ br 95/2012. i **7. Zakonski propisi u Bosni i Hercegovini**. Na teritoriji BiH zakonodavno pravno uređenje zaštite arhivske građe i registraturskog materijala dosta je razučeno-decentralizovano pa samim tim i dosta složeno. Propisi (zakoni i podzakonska akta) se donose na nivou Bosne i Hercegovine, Federacije BiH, Republike Srpske pa čak i na nivou kantona (10). Zakoni koji regulišu arhivsku delatnost u BiH su: *Zakon o arhivskoj građi i Arhivu Bosne i Hercegovine*, „Sl. glasnik BiH“, br. 16/01; *Zakon o arhivskoj djelatnosti Republike Srpske*, „Sl. glasnik Republike Srpske“, br. 119/08 i *Zakon o čuvanju dokumentarne i arhivske građe i o arhivima* „Služ. list RS“, br. 30/2006; U Federaciji BiH *Zakon o arhivskoj građi Federacije Bosne i Hercegovine*, „Sl. novine F BiH“, br. 45/02. Federacija BiH se sastoji od deset kantona. Sedam odnosno osam kantona ima svoj arhiv i svoj zakon o arhivskoj djelatnosti ili arhivskoj građi (zakoni u kantonima se nazivaju različitim imenima-naslovima, a i pravni ustroji arhiva su različiti. Naravno i Distrikt Brčko) doneo je zakon. o arhivskoj delatnosti.

Zaključna razmatranja

Razmatrajući normativna akta, odnosno pre svih zakone o arhivskoj delatnosti u državama sa prostora bivše SFRJ, kojima se regulišu statusi, nadležnosti, prava i obaveze arhiva i registratura može se zaključiti da je regulativa dosta ujednačena. Ta ujednačenost proizilazi, ne samo zbog toga što države, a pre svih delatnici u arhivskoj službi imaju iste ciljeve, a to je da zaštite arhivsku građu, već i zbog toga što je SARJ do 1990. godine organizovao i koordinirao rad svih republičkih i pokrajinskih udruženja (asocijacija) sve do početka stvaranja novih država a time i novog organizovanja.

Ovde se pre svega misli na zakonske odredbe kojima se uređuje: šta se smatra javnom, odnosno državnom arhivskom građom a šta registraturskim materijalom; šta su stvaraoci a šta imaoci arhivske građe i koje su njihove obaveze; postupak odabiranja arhivske građe; način predaje arhivske građe nadležnom arhivu; rokove i postupak korišćenja arhivske građe; šta se smatra privatnom arhivskom građom i obaveze tih imaoca, i organizaciju njihove arhivske službe; osnivanje i nadležnost matičnog, pokrajinskih, gradskih, opštinskih, specijalnih, privatnih i dr. arhiva; nadzor nad arhivskom građom odnosno registraturskim materijalom; tehničku, tehnološku, fizičku i biološko-hemijsku zaštitu; stručnost zaposlenih u arhivima; metodologija u postupanju i korišćenju elektronske građe; digitalizaciju arhivske građe i naravno krivično-pravnu zaštitu.

Na osnovu iznetog konstatujemo:

Da je donošenjem Ustava SFRJ 1974. godine delatnost nauke, kulture i obrazovanja prešla u celini u nadležnost republika. Tako je sa ovom godinom Federacija prestala da donosi opšte propise iz arhivske delatnosti. Federaciji je ostalo u nadležnosti da reguliše samo pitanja koja se tiču zaštite i korišćenja arhivske građe nastale iz delatnosti saveznih jugoslovenskih institucija.

Da su sve države sa prostora bivše SFRJ nakon donošenja svojih ustava i konstituisanja usvojile i zakonske propise, pa i propise koji uređuju zaštitu i korišćenje arhivske građe koristeći i primenjujući i poštujući savremenu arhivsku teoriju i praksu, kao i preporuke i druge propise međunarodnih arhivskih organizacija i asocijacija.

Da svi važeći propisi predviđaju da je oblast zaštite arhivske građe od posebnog društvenog interesa i da sadašnji normativni sistem zaštite arhivske građe i registraturskog materijala u svim državama sa prostora bivše SFRJ obezbeđuje njenu uspešnu zaštitu i sigurnost.

- a svaka od država sa prostora bivše SFRJ ima isti cilj i interes da sačuva istorijske izvore-arhivsku građu svoje zemlje, jer i time potvrđuju kontinuitet i istorijsku opravdanost postojanja svoje države.

- a postoje i neguju se saznanja da se čuvanjem arhivske građe svoje države omogućava svim državama sa prostora bivše SFRJ (zajedničke države), još bliže upoznavanje sa istorijom, odnosno prošlostima svake od njih i time i bližu saradnju i potrebu za daljim dobrosusedskim odnosima na zajedničku dobrobit.

Da su svi državni, raniji republički arhivi, bili i ostali aktivni članovi „A“ kategorije Međunarog arhivskog saveta i drugih svetskih i Evropskih arhivskih organa i organizacija, što im je omogućavalo lakše upoznavnje sa savremenim arhivskim normativizam.

I da je dobro što su se na jednom mestu nabrojani svi doneti zakonski propisi, na svim nivoima sa prostora bivše Jugoslavije kao polazište i mogućnog lakšeg snalaženja radi konsultovanja istih kod izrade novih zakonskih i podzakonskih propisa.

LITERATURA

1. Zakonski propisi koji uređuju arhivsku delatnost doneti na nivou FNRJ, SFRJ; SRJ, svih republika, odnosno novostvorenih međunarodno i međusobno priznatih država sa prostora bivše SFRJ i pokrajina (SAP Kosovo i Metohija i SAP.Vojvodina).
2. Jovan P. POPOVIĆ, *Zbirka propisa iz arhivske delatnosti*, Beograd-Zadar 1987.
3. Jovan P. POPOVIĆ, *Pravni sistem zaštite arhivske građe i registraturskog materijala i način kancelarijskog poslovanja na nivou državne zajednice Srbije i Crne Gore i republika Srbije i Crne Gore, Kosmos i -Službeni list SRJ*, Beograd 2003.
4. Jovan P. POPOVIĆ, *Pregled propisa o zaštiti arhivske građe na prostorima Jugoslovenske države od 1918 godine do raspada SFRJ i propisa koji su doneti u novostvorenim državama, ranije republikama SFRJ, do 2007 godine*, „Tehnični i vsebinski problemi klasičnoga i elektronskoga arhiviranja“, Maribor 2007 i „Istorijska baština“ broj 17 iz 2008 godine, čiji je izdavač Istorijski arhiv –Užice.
5. Bogdan LEKIĆ, *Arhivistika: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva*, Beograd 2006; *Arhivsko zakonodavstvo Jugoslavije 1918-1974. godine*, „Arhivski pregled“, 1996, broj 1-4 i *Arhivsko zakonodavstvo Srbije*, „Arhivski pregled“, 1990, broj 1-2.
6. Mile BAKIĆ, *Arhivistika*, Podgorica 2007.
7. Azem KOŽAR, *Arhivistika u teoriji i praksi 1,2 i 3*, Tuzla 2005 i 2011.
8. *Rječnik stranih riječi, izraza i kratica*, Zagreb 1951.
9. Jovan P. POPOVIĆ, *Zakonske regulative o razmejitvi arhivskoga gradiva v postojeći zakonodaji*, „Arhivi“, 1998.
10. Jovan P. POPOVIĆ, *Zaštita arhivske građe i registraturskog materijala krivično pravnim merama*, Samoupravno pravo broj 4, Beograd 1989.
11. Peter Pavel KLASINC, *Razvoj arhivistike i arhivske službe na osnovu novog zakonodavstva u Republici Sloveniji*, „Arhivski glasnik Društva arhivskih radnika Srbije“, 2007, broj 1.
12. Jovan P. POPOVIĆ, *Uporaba in objavljivanje arhivskoga gradiva ki se nanaša na vojne ujetnike iz Druge svetovne vojne (Moralna in pravna zaštita)*, „Tehnični in vsebinski problemi klasičnoga i elektronskoga arhiviranja“ Maribor 2008.
13. Jovan P. POPOVIĆ, *Pravne osnove u razgraničenju arhivske građe u važećem zakonodavstvu*, „Arhivski vjesnik“, 1990.
14. Jovan P. POPOVIĆ, *Značaj arhivskog zakonodavstva i arhiva za zaštitu arhivske građe*, Beograd 1998.
15. Izet ŠABOTIĆ, *Arhivsko zakonodavstvo na nivou Bosne i Hercegovine*, „Arhivska praksa“, 2002, broj 5.
16. Stevan RADUNOVIĆ, *Pravci tekućeg normativnog uređenja arhivske djelatnosti u Crnoj Gori*, In *Tehnični i vsebinski problemi klasičnoga i elektronskoga arhiviranja*, Maribor 2010.

SUMMARY

This paper focuses on the development of archival legislation in the former Federal Peoples Republic of Yugoslavia (FPRY) and the Socialist Federal Republic of Yugoslavia (SFRY) after 1950. Number of adopted regulations was exceptionally large, and particularly after the decentralization of Yugoslavia in 1964, when each republic „gained an obligation“ to regulate their archival legislation. In 1987, Jovan P. Popović compiled the first *Collection of archival regulations* in the former Yugoslavia. The Collection was published by the Association of Archival Workers of Yugoslavia and promoted during Federal Counseling in Zadar. The number of adopted laws and regulations listed in the Collection exceeded 100 normative units (pages 447-451). In the meantime, that number doubled. The most important archival regulations are listed in this paper and generally processed. The first federal statutory regulation adopted in the Federal Peoples Republic of Yugoslavia after the Second World War was the *General Law on State Archives*, adopted on January 23, 1950 (*Official Gazette of the SFRY*, no. 12/50), designed to protect all of the „historical and archive material“ throughout FPRY. After that, both at federal and republic level, and later the level of the autonomous provinces (Autonomous Province of Vojvodina in 1973, and Autonomous Province of Kosovo in 1976.) the legislation regulating the protection of archives was adopted. After creation of new states in the former Yugoslavia, cultural assets are generally transferred into state ownership thus expressing the principles underlying the legal protection of cultural heritage. Detailed comparison of archival legislation and underlying the differences in the level of subjects passing the laws and regulations, was not conducted, because it was not the purpose of this paper.

Submitting date: 22.03.2013

Acceptance date: 24.04.2013

